

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1917 kl. 4 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i 30 kap.
11 § rättegångsbalken.*

Närvarande: herrar Lindhagen, Rogberg*, Alexanderson, greve Spens, Dahl, Valerius Olsson*, Tisell, Klefbeck*, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Holmdahl*, Rehn* och Lindqvist i Kosta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, *Motionen.* nr 75, hava herrar *Carl Lindhagen, C. Winberg, C. O. Johansson* i Sollefteå, *Ivar Vennerström, Rikard Eronn, Christian Ericson, Thure Widlund, K. Lundberg, J. R. Sundström, J. Henry Erikson, K. A. Borg, Ernst Hage, Magnus Bengtsson, K. W. Skareen, E. F. Hellberg* i Lycksele och *O. W. Stenudd* anförd:

»Före den år 1915 genomförda omläggningen av 30 kap. rättegångsbalken stadgades i dess 8 §, att om underrätt 'meddelat föreskrift om någons häktande eller kvarhållande i häkte' och blev det beslut upphävt av hovrätten, så var klagan över hovrättens utslag ej tillåtet. Härav framgår, att om beslutet fastställdes kunde den häktade besvara sig i högsta domstolen.

Uti 11 § tredje momentet av 30 kapitlet i dess nyaste lydelse stadgas däremot generellt, att hovrätts utslag över dit fullföljd särskilt klagan om häktning eller kvarhållande i häkte ej må överklagas. Däremot står det visserligen häktad part fritt att vid ett senare stadium av processen få häktningsfrågan dragen under högsta domstolens prövning. Om han av-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 15 häft. (Nr 16—17.)

vaktar målets slutliga prövning i underrätten samt därefter fullföljer själva huvudsaken till hovrätten, kan nämligen den häktade i sammanhang därmed påkalla hovrättens beslut att bliva frigiven ur häktet. Avslås detta, kan enligt 14 § i det nuvarande 30 kapitlet särskild talan fullföljas hos Konungen.

Motiven till den lagändring, som i förutnämnda avseende år 1915 ägde rum, återfinnas i propositionen nr 4 till nämnda års riksdag sid. 53. De gingo huvudsakligen ut på att erfarenheten ej visat något behov av att fullfölja talan i högsta instans över häktningsbeslut av förberörda slag och att genom opåkallade besvär högsta domstolens arbetsbörda komme att även på denna väg utan gagn ökas.

Nu har emellertid uti den nyligen utspelade så kallade förräderiprocessen behovet av en dylik säkerhetsventil visat sig. Riksdagsman Z. Höglund betogs därigenom rätt att fullfölja talan mot häktningsbeslutet, vilken talan mänskligt att döma bort bifallas, då överrätterna i huvudsak sedan kommit till det resultat, att förräderibrott med dess påföljd, som kan berättiga till riksdagsmans häktning, icke förelåg. Rätt att fullfölja talan i högsta instans, när det gäller berövandet av friheten, bör icke vara avklippt. Lagen medger ju tilltalad rätt att fullfölja sin talan alltid när han är dömd till frihetsstraff, och häktning är ett annat frihetsberövande, som står på samma linje. Det var tydligen ett förhastande, när ifrågasvarande ändring vidtogs. Ivern att minska högsta domstolens arbetsbörda fick överskugga allting, så att man glömde bort grundläggande principer, som äro omistliga.

På grund härav yrkas, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändring i 30 kap. 11 § rättegångsbalken: Har underrätt — — — stadgat. Hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må ej överklagas, *där ej beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte blivit av hovrätten fastställt.*»

*Utskottets
yttrande.*

Enligt lag den 14 juni 1901 om ändring i vissa delar av rättegångsbalken stadgades följande bestämmelser angående klagorätt för den, om vilkens häktande eller kvarhållande i häkte underrätt förordnat. Hade underrätt *i slutligt utslag* meddelat sådant förordnande, som nu sagts, fick den, det gällde, däremot föra talan i hovrätten såsom mot underrätts slutliga utslag i allmänhet. Hovrätten kunde därefter antingen meddela särskilt beslut i häktningsfrågan eller avgöra den i sammanhang med själva målet. I förra fallet ägde vederbörande person att över hovrättens beslut föra särskild talan hos högsta domstolen, i senare fallet ägde han fullfölja saken enligt reglerna för talan mot hovrätts slutliga utslag. Hade under-

rätten genom särskilt beslut under rättegången förordnat om någons häktande eller kvarhållande i häkte, ägde denne jämlikt 16 kap. 11 § rättegångsbalken att mot beslutet föra särskild klagan i hovrätten. Blev beslutet av hovrätten fastställt, var det tillåtet att mot hovrättens utslag fullfölja talan till högsta domstolen.

Någon rätt att klaga däröver att ett yrkande om någons häktande avslagits eller att häktad person frigivits fanns ej.

Då Kungl. Maj:t genom proposition till 1915 års riksdag förelade riksdagen förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken i huvudsakligt syfte att genom avskärande av rätten att fullfölja vissa mål till högsta domstolen påskynda rättsskipningen därstädes, föreslogs beträffande ovannämnda regler den ändring, att fullföljdsrätt skulle vara utesluten i det fall, då hovrätten fastställt underrätts under rättegången meddelade beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte. Det hemställdes, att 11 § 3 stycket i 30 kap. rättegångsbalken i dess föreslagna nya lydelse måtte erhålla följande innehåll: »Hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må ej överklagas.»

Härom hade chefen för justitiedepartementet vid förslaget föredragning i statsrådet enligt vid propositionen fogat protokoll anfört följande:

»I tredje stycket av förevarande paragraf har stadgats, att hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 § dit fullföljts, aldrig må överklagas. Enligt gällande rätt får ej klagan föras över utslag, varigenom hovrätt upphävt underrätts beslut i fråga om häktning. Men detsamma synes böra gälla, när underrättens beslut blivit av hovrätten fastställt. För den häktade torde rätten att överklaga ett sådant utslag hava ringa värde. Även om högsta domstolen skulle, i strid mot hovrätten, finna, att vid tiden för det överklagade underrätts- eller hovrättsbeslutet ej förelagat skäl till häktningen, måste nämligen vid tiden för meddelandet av högsta domstolens utslag i allmänhet så lång tid hava förflutit från nämnda tidpunkt, att nytt material till stöd för häktningen kan hava tillkommit; huruvida på grund härav häktningsanledning föreligger, är naturligtvis icke genom högsta domstolens beslut avgjort. För övrigt kan rättssäkerheten knappast anses kräva, att en dylik förberedande åtgärd prövas i flera än två instanser. Därest talan i själva saken fullföljes i hovrätten, kan ju den tilltalade där ånyo framställa yrkande att bliva försatt på fri fot. Avslås detta yrkande, äger han enligt förslaget 14 § föra särskild talan mot hovrättens beslut. Erinras må ock, att frågor av denna art ofta kräva en vidlyftig och tidsödande föredragning i högsta domstolen och att därför

avskärande av dylika mål, även om de äro jämförelsevis sällsynta, ingalunda saknar betydelse för högsta domstolens arbetsbörda.»

Kungl. Maj:ts förslag uti förevarande del blev av riksdagen godkänt.

Det förenämnda lagförslaget var, som helhet betraktat, av särdeles genomgripande natur. Med detsamma avsågs att i vidsträckt omfattning utesluta rätten att fullfölja talan till högsta domstolen. Bland de olika förordade grunder, efter vilka detta avskärande av fullföljdsrätt skulle äga rum, stannade man för en uppdelning efter målens betydelse. En kategori av mål ansågs därvid så uppenbart böra räknas till den grupp, i vilken talan borde få fullföljas, att icke ens något skäl blev anfört för deras räknande dit: det var sådana mål, i vilka tilltalad person blivit dömd till frihetsstraff. Rent mänskligt sett är det också tydligt, att fullföljdsrätt bör i första hand vara medgiven i dessa mål. Det ligger nära till hands att till denna grupp jämväl hänföra de mål, i vilka en person klagar däröver att han förklarats skyldig att träda i häkte eller kvarstanna i häkte. Jämväl i ett dylikt förordnande ligger nämligen ett frihetsberövande. Emellertid kom icke denna likhet att verka bestämmande för 1915 års lagstiftning beträffande vissa förordnanden av nyssnämnt slag, nämligen dem, vilka innefattades i ett av underrätt under rättegången meddelat beslut. I detta fall synes 1915 års lagstiftning hava fäst stort avseende vid beslutets egenskap av att vara meddelat före målets slutliga avgörande.

I fråga om den inverkan, fullföljdsrätt i förevarande fall skulle hava på högsta domstolens arbetsbörda, får utskottet hänvisa till en av sekreteraren i processkommissionen för kort tid sedan publicerad artikel, i vilken beträffande denna fråga yttras följande:

»För att kunna bedöma, vilken verkan en återgång till tidigare lagstiftning på nu ifrågavarande punkt skulle ha på högsta domstolens arbetsbörda, har jag genomgått de särskilda besvär över kvarhållande i häkte, som kommit under högsta domstolens prövning de sista 10 åren före 1915. Dessa ha angått sammanlagt åtta personer. I sex av dessa fall hade målet slutbehandlats i underrätten, vadan även efter lagändringen besvär skolat få anföras i häktningsfrågan. Endast i de två återstående fallen avsågo besvärerna underrätts beslut under rättegången, och skulle alltså lagändringens betydelse under en tidrymd av tio år ha inskränkt sig till att högsta domstolen befriats från handläggningen av två besvärsmål. Det må i detta sammanhang antecknas, att endast i ett av de åtta fallen högsta domstolen bifallit klagandens begäran att bli på fri fot försatt.

Detta fall var ett av de sex, som även enligt lagens nuvarande lydelse skulle fått fullföljas till högsta domstolen.»

Under utskottets handläggning har upplysts, att under de tio åren 1895—1904 endast fyra besvär över kvarhållande i häkte inkommit till högsta domstolen.

Vid dessa förhållanden torde vara uppenbart, att en lagändring, på sätt i motionen yrkas, skulle i så ringa grad inverka på högsta domstolens arbetsbörda, att denna synpunkt icke kan få tillerkännas avgörande betydelse.

Det har invänts, att då riksdagen för så kort tid sedan som 1915 godkänt den lagbestämmelse, vari nu yrkas ändring, riksdagen skulle visa en obeständighet, som vore olämplig. Häremot vill utskottet framhålla, att ifrågavarande bestämmelse vid lagändringen 1915 otvivelaktigt tillkom under det starka intrycket av nödvändigheten att minska högsta domstolens arbetsbörda. Den ifrågavarande detaljen kom därvid ej att inom riksdagen tilldraga sig tillräcklig uppmärksamhet. Såsom utskottet ovan erinrat tala emellertid viktiga principiella skäl för motionens yrkande. Ett förbiseende har uppenbarligen ägt rum, och då bör det även rättas. Härigenom beträdes icke heller någon ny väg, utan fråga är endast om återgång till en ordning, som praktiserats länge och utan olägenhet och som givit dem, det gällt, en i sakens natur välgrundad möjlighet att få sin talan prövad av högsta domstolen.

På grund härav och då utskottet icke funnit något att i formellt hänseende erinra mot det i motionen framlagda ändringsförslaget får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionärernas hemställan för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse av 30 kap. 11 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 30 kap. 11 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

»Har underrätt beviljat kvarstad eller skingringsförbud eller förordnat om annan därmed jämförlig åtgärd, och varder det beslut av hovrätten upphävt, vare ej klagan över hovrättens utslag tillåten.

Har hovrätt eljest meddelat utslag i dit fullföljd fråga, som i 16 kap. 10 § omförmäles, skall beträffande klagan över det utslag i tillämpliga delar gälla vad här ovan i 5 och 6 §§ är stadgat.

Hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må ej överklagas, *där ej beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte blivit av hovrätten fastställt.*»

Stockholm den 15 mars 1917.

På lagutskottets vägnar:

CARL LINDHAGEN.

Reservation:

av herrar greve *Spens*, *Dahl* och *Tisell*.